

Szabó Lajos: Az általános szociális munka képzési modelljének hazai adaptációja:

Hegyesi Gábor munkásságának szellemi öröksége

Amikor a hazai szociális képzések fejlődésének meghatározó fordulópontjaira tekintünk vissza, aligha vitatható, hogy szakmai múltunk, jelenünk és jövőnk szempontjából a szociális munka elméletének és gyakorlatának, valamint az azt közvetítő, továbbvivő és építő képzési programoknak kiemelkedő teljesítménye a hetvenes években kibontakozó, és a nyolcvanas évek második felében a hazai szociális képzések megújítása terén kiemelkedő szerepet játszó általános szociális munka koncepciója, amely az Ausztráliában szociális munka mesterszakot végzett Hegyesi Gábor hazatérésével és közvetítésével érkezett Magyarországra. Ezt követően e koncepció hazai adaptációjának munkája szorosan a nevéhez kötődött, majd szakmai pályafutásának meghatározó részévé vált, miközben e jelentős munka során elválaszthatatlan alkotótársra lelt Talyigás Katalin személyében és otthont talált az ELTE Szociálpolitikai Intézetének alkotó közösségében. E képzési modell utat talált a társadalmi változások sodrában a rendszerváltást közvetlenül megelőző átfogó képzésfejlesztési program keretében, amelynek mérföldköve a Soproni Konszenzus Konferencia lett. Amikor ennek az útnak a nyomvonalán járunk, hajlamosak vagyunk arra, hogy egy „térkép vázlat” mentén, a kiemelkedő nevezetes tájékoztató pontokhoz igazodva haladjunk, és elfelejtkezhetünk arról, hogy végig járva az eddigi az utat, ez egy hosszú menetelés volt nehéz terepen, olykor bukdácsolva, megbotolva. Mi, akik ismerhettük Gábort, és akik láthattuk e hosszú úton erejét, hihetetlen kitartását és töretlen hitét, mindez arra ösztönözhet minket, hogy ezzel a kitartással és hittel éljük meg a hazai szociális munka jelenét és a jövőjét is.

A gazdag és sok szálon futó életpálya öröksége kapcsán, e folyóirathoz kapcsolódva, Gábornak a jelen számban megtalálható tanulmányára támaszkodva szeretnék itt néhány gondolatot megfogalmazni.

Gábor e tanulmánya korábban a Göllész Viktor által létrehozott Szociális Munka Alapítvány kiadványaként megjelenő „Szociális Munka” című folyóiratban jelent meg „Hogyan vált az elmélet és gyakorlat integrációja egyszerre problémává és feladattá a szociális munkás – képzésben” címmel (Hegyesi Gábor, 1999). Amikor a „Szociális munka” e folyóiratszámát látom az merül fel bennem, hogy egy korszak lezárulásával nézek szembe, olvasva Kappéter István búcsú sorait Göllész Viktor halála kapcsán, és készülve saját képzésünk váltására az egyetemi integráció előkészületei mentén. Úgy érzem, hogy Gábor tanulmányának megjelenése és mondanivalója fontos üzenet e lapszámban az egymás elfogadása, a folytonosság és a közös út keresése kapcsán; a tanulmány befogadása pedig megerősítő lépés ezen az úton. Most, hogy több mint huszonöt év telt el e tanulmány megjelenése óta, és ma e tanulmány felidézésével tisztelgünk Gábor munkássága előtt, e visszatekintés során egy azóta is gyakran felidézendő félreértést szeretnék tisztázni a gyakran emlegetett „ELTE-Bárczi vita” mítosza kapcsán, amely félreértésnek én magam is „áldozata” lettem (ma pontosabban fogalmazva „szerencsés áldozata”). A hatvanas évek második felében végeztem a Bárczi Gusztáv Tanárképző Főiskolán a gyógypedagógusok azon generációjának tagjaként, akik közül sokan pszichológiai

tanulmányokat folytatva a klinikai pszichológia akkor kibontakozó, gyorsan fejlődő területére léptek. Személyes sorsomat meghatározta az, hogy Kun Miklós osztályán hallgatóként találkozhattam a hazai szociálpszichiátria formálódásának kezdeteivel. Ez nagyban hozzájárult ahhoz, hogy egy munkahelyváltás során a Zalaegerszegi Megyei Kórház Pszichiátriai Osztályára mentem dolgozni, ahol egy szociálpszichiátriai szemléletű osztályon töltöttem tíz évet, kapcsolatba kerülve a dunántúli nagy pszichiátriai rehabilitációs intézetekkel. Tíz év után visszaköltöztünk szülővárosomba, Gödöllőre, ahol pszichiátriai gondozóban és pszichoterápiás rendelésen dolgoztam. Ez idő alatt meglátogattam régi főiskolámon évfolyamtársamat és barátomat Kemény Ferencet, aki 1973 óta Göllesz Viktorral közösen az ott létrejött szociális szervező képzés fejlesztésén dolgozott, és Feri e képzés tanszékvezetője lett. Ő vetette fel, hogy egy mentálhigiénés szakirányt szeretnének fejleszteni, és én vállalhatnék szerepet ennek fejlesztésében és oktatásában. Eközben már e szakirány előkészítése folyt olyan neves partnerekkel, mint Buda Béla, Andorka Rudolf, Osváth Károly és Hárdi István. A program előkészítése során kaptam egy hat hetes ösztöndíjat a finn szociális munka tanulmányozására. E program során egy magas szakmai minőségű képzést és gyakorlatot ismerhettem meg a korábban számomra ismeretlen szociális munkával való találkozásom révén, és hazatérve 1987-től ennek hatására a képzés főállású oktatója lettem. Ekkor derült ki számomra, hogy miközben egy európai képzési mintához igazodó szociális munkás képzés programját ismertem meg, igazából a hazai pszichiátriai rehabilitációs intézményi programok ismerőjeként számítottak rám a hazai pszichiátriai szakosított otthonok és munkarehabilitációs intézmények számára kiépülő képzési program kialakítása során. A képzés fejlesztési célja valójában abba a vonulatba illeszkedett, amely Göllesz Viktor reformkonceptiója mentén szakosított bentlakásos otthonoknak, rehabilitációs intézményeknek, és a felnőtt fogyatékosok segítségével foglalkozó rehabilitációs szakembereknek, valamint az idősellátás intézmény rendszerének nyújt képzési háttérrel a gyogyapedagógus képzés 2+2-s képzési rendszerének mintáját követve; és ez az eredet szándékok szerint valójában nem a tágabb értelemben vett szociális munkás képzés konkurens képzésfejlesztési alternatívája volt. Nem meglepő, hogy a neves mentálhigiénés fejlesztő stáb szembesülve e félreértéssel kiszállt a programból, de én kitartottam, mert az idősellátás és a szakosított otthonok területén is megláttam a korszerű szociális munka kapcsolódó pontjait és kialakításának lehetőségét. A szociális képzésekben megjelenő általános szociális munka modellje körül eközben a félreértések nyomán sokak által a „generális és speciális” irányok csatája keletkezett, és mindkét oldalon „árnyékre vetődve” folytak a viták ekörül.

Olvasva Gábor tanulmányát, annak címe és bevezető problémafelvetése révén az elmélet és gyakorlat közti „dezintegráció” érzékletes leírása újra felidézte bennem a félreértéseket mélyítő szembeállítást a terepről táplálkozó tapasztalati tudás és az élet sűrűjéből jövő mestertől tanulás, szemben az akadémikus tudás közvetőinek távolságtartásával a gyakorló szakemberek mindennapi problémáitól. Nagyon erősen jelen volt ez a hasítás a szociális szervező képzés és az ELTE program körüli viták során, és a két képzési irány erős kisugárzása, karizmatikus vezér egyéniségeinek heves természete felerősítette ezt. Ma megbékélve azt gondolom, hogy az alkotás hevében az „iskolateremtő alkotóknak” is lehetnek tévedései, és Gábor soraival egyetértve, visszatekintve azt gondolom, hogy a szakmai vitákat kísérő egymás iránti tolerancia és elfogadás vitt el minket ahhoz a szakmai szövetséghez, amely a szociális menedzser képzés megteremtésével hidat épített a szociális szervező képzés és az általános szociális munkás

képzési modell között. Miközben ezt írom ezt megerősítve hivatkozom az általános szociális munkás képzési modell nemzetközi irodalmában megtalálható Karen Kirst – Ashman és Grafton Hull „Generalist Practice with Organisations and Communities” című 2018-ban megjelent átfogó munkájára azon tűnődve, hogy hogyan építhettük volna tovább együtt a szociális menedzser képzést ennek nyomán.

Amikor Gábor tanulmányának kiindulópontjaként az elmélet és gyakorlat meghatározó viszonyát emelte ki a szociális munka fejlődésének és a szociális munka kutatások egyik központi kérdésének tekintve azt, ráéreztem arra, hogy ez a szociális munka fejlődésének és sorsa alakulásának egyik meghatározó kulcsmozzanata, amely végigkísér minket választott utunkon. Izgalmas követni azt a fejlődéstörténeti ívet, amely mentén a szakmává válás kezdeteitől, Flexner kritikáján keresztül, a Milford Konferencia útkeresésén át eljut Bartlett az új korszakot nyitó munkájáig „A szociális munka gyakorlatának közös alapja” címen 1970-ben megjelenő alapművig, a szakirodalomban jelenlévő kapcsolódások, hivatkozások gazdag szövevénye, szerteágazó ösvényei mentén. Ennek kacskaringóit követve az olvasó figyelme könnyen ellankad, és az a benyomásunk keletkezhet, hogy amit olvasunk, az csupán a múlt egy szakmatörténeti dokumentuma. Könnyen elsiklik szemünk az elegáns fordulat mellett, ahogy a Bartlett-i gondolat kibontakozik a szociális munka gyakorlatában Pincus és Minahan meghatározó jelentőségű munkája mentén, miközben szemünk előtt formálódik az általános szociális munka elméletének és gyakorlatának felépítése (Pincus és Minahan, 1973), és szélesedik ki a szakma más jelentős képviselőinek munkásságán keresztül. Eközben kinyílik egy út az általános szociális munka praxis modelljének perspektivikus jövője felé a felhalmozódó tudás és tapasztalatok integrációja nyomán (Germain és Gitterman, 1980; Hepworth és Larsen, 1982; Compton és Galaway, 1989). Miközben Gábor a mesterszakos szakdolgozata, majd a doktori értekezése során a kutató alaposságával dolgozta fel az általános szociális munka modell háttéroidalmát, külön figyelmet fordítva az ausztrál forrásokra és a koncepció építés „második hullámának” számunkra jórészt ismeretlen szereplőire, e részletek mentén a tanulmány nehéz és szerteágazó „fejlődéstörténeti olvasmányként” nehezen felismerhetővé teszi tanulmányának fontos, lényegi üzeneteit, és azt a gondolati ívet, amely mentén az általános szociális munka koherens koncepciója kibontakozik, és amely fonálán megszületik számunkra ennek hazai adaptációja.

Amikor elkezdtem Gábor tanulmányához kapcsolódó gondolataimat megfogalmazni, azzal kezdtem, hogy az általános szociális munka koncepciója, amely hazai adaptációjában joggal nevezhető Gábor szellemi örökségének, egyúttal szakmai múltunk, jelenünk és jövőnk meghatározó része. Itt most a „múlta” visszatekintve egy hivatásunkat meghatározó koncepció és szemlélet megszületéséről és letisztulásáról beszélhetünk, de jelenünk sodrában utat keresve ennek mentén kapaszkodókra lelhetünk, de egyben üzen a jövőnek is. Ez az üzenet az én olvasatomban az, amit a szociális munkáról szóló első könyvemben 1993-ban Bartlett-re hivatkozva idéztem a következő: „a szilárd közös alapokra ráépíthető egy olyan specializált gyakorlat, amely visszahatva gazdagíthatja is az általános szociális munka közös bázisát.” Bartlettnek ez a fontos gondolata elfelejtődött, de tisztelegve Gábor munkássága előtt és annak továbbvivőjeként úgy gondolom, hogy ez az üzenet kijelöli számomra az utamat és jövőmet, ugyanakkor összeköt minket.

Ezt a jövőt az én szakterületemen „alkalmazott szociális gerontológiának” nevezik, amely a szociális munka számára megteremti azt az elméleti talajt, amely a gyakorló szakember számára hidat épít az elmélet és gyakorlat között, kapcsolódva az általános szociális munka praxis modelljéhez. Ez a fajta integráció az általános szociális munka nemzetközi gyakorlatában sokszínűen jelen van, és szervesen kapcsolódik mind ahhoz, amit az elmúlt évtizedekben szociális munkaként építeni próbáltunk, és amelyhez meggyőződéssel és erős hitel kötődünk.

Gábor búcsúztatóján letölthettem egy régi közös képet, ahol a szociális menedzser képzésen dolgoztunk: Feri, Gábor és én. Úgy tudom, hogy ezt a képet régi „harcostársunk” Bass László küldte el, aki nagyon hiányzik nekem e képről. Ezt a képet szeretném a munkasztalom mögött a falon őrizni, hogy mindig emlékeztessen az együtt eltöltött évekre és közös vállalkozásunkra.

Felhasznált irodalom

- Bartlett, Hariett H. (1970): The Common Base of Social Work Practice. New York, NASW.
- Compton, Beluha R.; Galaway, Burt (1989): Social Work Processes. Belmont, Calif., Wadsworth Publ. Co.
- Dean, H.; Larsen, Jo A. (1982): Direct Social Work Practice: Theory and Skills. Homewood, Ill., Dorsey Press
- Germain, Carell B.; Gitterman, Alex (1980): The Life Model of Social Work Practice. New York, Columbia University Press
- Hegyesi Gábor (1999): Hogyan vált az elmélet és gyakorlat integrációja egyszerre problémává és feladattá a szociális – munkás képzésben. Szociális Munka, XI. évf. 2–3. szám, 83–89.
- Kirst-Ashman, Karen K.; Hull, Grafton H. Jr. (2018): Generalist Practice with Organizations and Communities. Boston, Cengage Learning Production
- Pincus, Allen; Minahan, Anne (1973): Social Work Practice: Model and Method. Itasca, Ill., Peacock
- Szabó Lajos (1993): Szociális esetmunka: elméleti alapvetés. Budapest, Szociális Munka Alapítvány